

BORGERUDGRAVNING

FORSKNINGSSTRATEGI

MUSEUM SKANDERBORG

JANUAR 2024

MUSEUM
SKANDERBORG

Museum Skanderborgs forskningsstrategi

- 3 **Intro**
- 3 **Faglige fokusområder**
- 3 **Museum Skanderborg og det kulturelle samspil**
- 5 **Organisation**
- 5 **Evalueringspraksis**
- 5 **Samarbejder**
- 6 **Forsknings- og forvaltningsopgaver**
- 6 **Publicering og tilgængeliggørelse**
- 6 **Sammenhæng mellem museets overordnede strategi og forskningsstrategien**

- 7 **Museets tre overordnede forskningstemaer:**
 - 7 Fælleskabende arkæologi /community building & social arkæologi
 - 7 Ritualer og religiøs sammenhæng
 - 8 Passager, transition, forbindelser

- 9 **Museum Skanderborgs forskningssatsninger:**
 - 10 Ældre Stenalder i Søhøjlandet
 - 11 Korndeponeringer i slutningen af yngre stenalder/starten af ældre bronzealder
 - 12 Kildebjergkvinden og hendes slægt
 - 13 Kværnsten i kontekst – en udforskning af kværnenes sociale betydning i jernalderen
 - 14 Den Hellige Dal – arkæologi og lavbundsprojekter
 - 15 Den Hellige Dal – DTU droneprojekt
 - 16 Jyske specialister - produktionspladsen som kilde til ny viden om tidlig tekstilindustri
 - 17 Kortlægning af romerske foldeknive i Danmark
 - 18 Vikingen fra Fregerslev
 - 19 Øm Klosters Krønike – Kodeks og Klosterliv
 - 20 Mad på munkenes bord – kost og ernæring i middelalderens danske klostre
 - 21 I barmhjertighedens navn
 - 22 Gåden om Petrine
 - 23 Bebyggelsens struktur i middelalderen og renæssancen
 - 24 Kongens glas - Kemisk kortlægning af renæssanceglasproduktion i Skandinavien
 - 25 1600-tallets krige og deres betydning for Skanderborg-området
 - 26 Skanderborg Slot
 - 27 Fattiggården - en historisk-arkæologisk undersøgelse af skammens og afmagtens materialitet
 - 28 Soundscapes i autentiske bygninger
 - 29 Fortrængt - en arkæologisk undersøgelse af fortrængning af tyske soldater og civile i Danmark under og efter 2. Verdenskrig
 - 30 DIS/PLACE - An archaeology of German displacement during and after World War II
 - 31 Krøyer Kielberg – Danmarks mand i England under 2. Verdenskrig
 - 32 Infrastruktur i Søhøjlandet
 - 33 Læring gennem levende historie – Skanderborg Museums skoletjeneste
 - 34 Kultur på recept - Museal praksis som kilde til trivsel og velvære

- 35 **Litteratur**

Intro

Denne forskningsstrategi sætter ramme og retning for Museum Skanderborgs samlede forskning. Udgangspunktet er museets vision og mission. Museum Skanderborg indgår i forskningsfællesskaber på nationalt og internationalt niveau inden for historie, arkæologi, arkiv, samlinger og formidling. Det er museets målsætning igennem grundige studier at udfordre og afprøve de gængse antagelser og sætte nye standarder og gå nye veje for derigennem at øge forståelsen for menneskets handlinger gennem tid, og gøre denne viden relevant i et nutidsperspektiv.

Faglige fokusområder

Museum Skanderborgs faglige fokusområder er integreret i den måde, som museet tænker og arbejder med fokus på samskabelse og brugerinddragelse. Museum Skanderborg arbejder med fællesskaber gennem tid og rum, og ønsket er at række ud over bygningernes fysiske rammer. Historien er overalt i byen og landskabet. Der arbejdes med at nedbryde skjulte barrierer for, hvem kulturen har relevans. Dette gøres ved at møde borgerne, hvor de er og gennem samskabelse og brugerinddragelse. Formålet er at udvikle stærke koncepter, som kan forbinde museet med verden udenfor og skabe fællesskaber for alle.

Museets arkæologiske fokusområder udspringer af den særlige østjyske indlandskultur og dennes samspillet med omverdenen. Skanderborgegnen er præget af bakker, mange søer, store og små vandløb, moser, broer og vadesteder med tvungne passager igennem landskabet, der gennem årtusinder har skabt leveforhold i samspil med de naturmæssige udfordringer, der både samler og deler. Kulturhistorisk har området til alle tider været et infrastrukturelt knudepunkt, hvor vigtige magtbaser og religiøse centre er opstået som Den Hellige Dal med jernalderens store offerpladser, klosterlandet og kongeborgen ved Skanderborg.

Inden for nyere tids kulturhistorie er museets primære fokusområder Skanderborgegnens særlige nationale identiteter og politiske historie. Museet har fokus på egnens tidlige industri, jernbanens opståen, den tyske besættelse med Luftwaffes danske hovedkvarter og de efterfølgende nationale flygtningelejre, demokratihistorie, turisme, nyere tids festivaler og borgerinddragelse.

Museum Skanderborg og det kulturelle samspil

På Skanderborg-egnen har der gennem årtusinder været unikke leveforhold på grund af landskabets karakter. Den ældre stenalders befolkning bosatte sig især langs de omfattende vandløb og søer, den mest velkendte bosættelse er Ring Kloster bopladsen. Senere i stenaldren blev agerbruget indført, og nedbrændte hustomter ved Vrold vidner om dyrkning af flere kornsorter i området. Bønderne byggede også imponerende gravmonumenter i form af dysser og jættestuer, og ved Firgårde har man ofret store ravperler i en lille grube med ildskørnet flint. Egnens skovklædte landskab blev gradvist ryddet i løbet af yngre stenalder og

bronzealderen af bønder, der også byggede gravhøje, som minder over deres døde. I eksempelvis Ry er der stedt magtfulde folk til hvile med deres bronzesværd og -dolke.

Skanderborg-egnen er rig på jernalderfund. Her skal fremhæves menneskeofringer i Alken Enge, de store våbendeponeringer i Illerup Ådal samt andre typer af deponeringer ved Forlev Nymølle. Oftringerne er foretaget i den ca. 8 km lange ådal. Vi ved, at området blev forladt og sprang i skov. Dette antyder, at her lå et tabubelagt landskab - et særligt kultsted gennem århundreder, som jernalderens mennesker genbesøgte - men som de ikke kunne bo i umiddelbar nærhed af. I dag kalder vi stedet for Den Hellige Dal. At jernalderen er godt repræsenteret i det arkæologiske materiale på hele Skanderborgegnen, gør det muligt at forske i specifikke detaljer af jernalderbøndernes liv og komme helt tæt på dem.

I vikingetiden blev magten over infrastrukturelle knudepunkter langt mere tydelig, og runesten, som er fundet i både Sjelle og Hørning, kan have markeret sådanne punkter. Magteliten ved Hørning begravede i 900-tallet en stormand med sin hest. Hestens sølv- og guldglimtende udstyr vidner om, at slægten bevægede sig i de øverste lag af samfundet. Graven gør os klogere på vikingetidens magtforhold, infrastruktur, hesteudstyr og den spæde statsdannelse.

Ved kristningens begyndelse overgik store dele af Skanderborg-området til de nye klosterstiftelser i Veng, Øm og Ring. Dette forhold gjorde, at klostrene middelalderen igennem prægede landskabet, og efter reformationen blev klosterjorden lagt under Skanderborg Slot og de kongelige jagtområder, kaldet vildtbaner. Det er grunden til, at der på Skanderborgegnen kun er få herregårde. Kongen sad stærkt på Skanderborg Slot, der var en vigtig rigsborg placeret et strategisk sted, hvor færdslen skulle passere.

Store dele af landskabet på de ufremkommelige bakkeskråninger var stadig skovklædte i nyere tid. Så her kunne kongen skabe en ny produktionsform med glasværker, der krævede store mængder træ til rådighed. En tidlige industri knytter sig også til skovegnene, hvor driftige bønder i stor stil producerede træsko og andre træprodukter.

De få købstæder i Skanderborg kommune skyldes ligeledes tilstedeværelsen af klostrene. I middelalderen fandtes kun købstaden Rye (i dag Gl. Rye), som siden blev afløst af Skanderborg. Først langt senere fulgte de byer, vi kender i dag. Egnen har langt op i tid været et "bondeland", hvor jorden blev dyrket, og hvor der som biproduktion blev fisket i de store søer og åer.

Gennem historien har ufred nået området. Ud over de store og veldokumenterede slag i jernalderen, også i 1600-tallet, hvor egnen blev plyndret i forbindelse med ufreden med svenskerne. Langt senere fik egnen en afgørende betydning under 2. Verdenskrig, hvor det tyske Luftwaffes danske hovedkvarter lå i Dyrehaven, og senere blev tyske flygtninge indkvarteret i lejre, både i Skanderborg og Gl. Rye

Med jernbanens fremkomst blev det muligt at binde stationsbyerne samme med bondelandet. Det særprægede kuperede landskab bragte romantikere og turister til området, og særligt "Danmarks tag", Himmelbjerget og Ejer Bavnehøj fik en plads i demokratiets historie med fejring og mindsten.

Organisation

Museum Skanderborgs ansvarsområde er Skanderborg Kommune, hvor museet varetager Museumslovens kapitel 8-arbejde for nyere tid og arkæologi. Grundlaget er forankret i de fem søjler: indsamling, registrering, bevaring, forskning og formidling med udgangspunkt i kultur- og naturhistorie i Skanderborg Kommune. Museet er en selvejende, statsanerkendt institution med fire udstillingssteder og seks arkiver tilknyttet.

Museets understøtter netværk, projektmodning og medfinansierer projekter. Projektmidler søges gennem offentlige og private puljer og fonde.

Museets medarbejdere har faglige kompetencer inden for forskellige emner og inden for tidsperioderne: ældre og yngre stenalder, bronze- og jernalder, vikingetid, middelalder og nyere tid. Museet arbejder med opkvalificering af medarbejdere samt med at udvikle forskningsprojekter, der involverer flere af museets medarbejdere i samarbejde med relevante universiteter og forskningsmiljøer.

Evalueringspraksis

I mange projekter, der modtager fonds- og puljemidler, er der på forhånd givet en praksis for evaluering. Derudover er museets forskningsprojekter underlagt en evalueringspraksis, som omfatter en løbende evaluering under gennemførelsen af projektet i forhold til arbejde, tid og ressourcer (ATR).

Museet har defineret en praksis for slutrapportering og evaluering, der skal rumme: En beskrivelse af projektets gennemførelse, en redegørelse for projektets økonomi, en beskrivelse af øvrige informationer om projektet og projektets selv-evaluering (internt og eksternt perspektiv). For detaljer se museets hvidbog for slutrapportering og evalueringspraksis.

Samarbejder

Museet deltager i en række forskningssamarbejder med universiteter, museer og forskningsinstitutioner i Danmark og i udlandet:

Museet stiller sin samling og dokumentation til rådighed for forskning og har et tæt samarbejde med Aarhus Universitet omkring forskningsprojekter samt tilbud til studerende i form af praktik- og formidlingsopgaver samt specialepladser.

Museet arbejder tæt sammen med Skanderborg Kommune omkring forskningsprojekter med fokus på rehabilitering og arbejdsprøvning.

Museet indgår i et formaliseret samarbejde med Museum Silkeborg og Museum Horsens. De tre museer har løbende møder med udgangspunkt i fælles forskningsprojekter og kompetencedeling.

Museet indgår i et netværk af museer med arkæologisk ansvar i Region Midtjylland. Der er tale om et forskningssamarbejde omkring bygherrebetalte udgravninger på tværs af regionen.

Museet indgår i *Internationales Sachsensymposion*, som er et internationalt forskningsnetværk for arkæologiske studier af sakserne i Nordvesteuropa.

Museet indgår i et netværk omkring de tyske flygtninge i Danmark efter 2. verdenskrig. I netværket deltager flere museer fra hele Danmark.

Museet er en del af et internationalt netværk: *Centering on Conflict Archaeology and specifically the Soviet presence on Bornholm during the end of WWII*.

Museet er medlem af European Association of Archaeologists (EAA) og deltager bl.a. i arbejdsnetværket: *Integrating the Management of Archaeological Heritage and Tourism*.

Museet er repræsenteret i Slots- og Kulturstyrelsens arkæologiske udvalg (DAU) med specialviden inden for nyere tids arkæologi.

Forsknings- og forvaltningsopgaver

Museum Skanderborgs ansvarsområde er Skanderborg Kommune, hvor museet varetager Museumslovens kapitel 8-arbejde for nyere tid og arkæologi. Museets forskning er forbundet med museets øvrige hovedopgaver inden for indsamling, registrering, bevaring og formidling med udgangspunkt i kultur- og naturhistorie i Skanderborg Kommune.

Private såvel som offentlige bygherrer investerer hvert år betydelige økonomiske ressourcer i bygherrebetalte undersøgelser, og museet prioriterer, at der skabes forsknings- og formidlingsmæssige resultater, som er målrettet de betalende bygherrer.

Musealt arbejdes med koncepterne *Arkæologien som værdiskaber* og *eScape*, hvor der gennem out-reach skabes historisk/arkæologisk bevidsthed og identitet hos borgere, turister og lokalbefolkning.

Publicering og tilgængeliggørelse

Museets forskningsresultater gøres egnede til formidling og stilles til rådighed for borgere gennem foredrag, udstillinger og anden form for formidling. Kulturhistoriske rapporter er frit tilgængelige på museets hjemmeside.

Museets forskning fremlægges på nationale og internationale konferencer, og forskningsproduktionen bliver løbende publiceret i nationale og internationale forskningstidsskrifter samt monografier i samarbejde med relevante forskningspartnere.

Sammenhæng mellem Museum Skanderborgs overordnede strategi og forskningsstrategien

Museets forskningsstrategi er i tæt samspil med museets overordnede strategier for indsamling, registrering, bevaring og formidling. Museum Skanderborg vil som vidensbank fungere som områdets kollektive hukommelse og arbejde for en større bevidsthed om identiteter, værdier og forståelse for arkæologiske og historiske sammenhænge i Skanderborg Kommune.

Museets forskning tager som udgangspunkt afsæt i museets egne samlinger og undersøgelser og museets arkæologiske- og bygherre betalte virksomhed. Projekterne har fokus på sammenhænge, og der arbejdes på tværs mellem forskningstemaer og fagligheder både internt og eksternt. Museet ser det som sin opgave, at forskningen skal give noget tilbage til borgerne og skabe livskvalitet.

Museets forskning er i tråd med Slots- og Kulturstyrelsens strategier inden for de enkelte områder: historie, arkæologi, arkiv, samlinger og formidling.

Museum Skanderborgs tre overordnede forskningstemaer

Museet arbejder med tre overordnede temaer, der danner grundlag for museets forskning. Temaerne baserer sig både på samtidskultur og på menneskets historie gennem tiden. De centrale forskningstemaer er i samspil mellem museets overordnede strategier og museets samlinger samt Slots- og Kulturstyrelsens krav til museets forskning.

De overordnede forskningstemaer er:

- **Fællesskabende arkæologi /community building & social arkæologi**
- **Ritualer og religiøs sammenhæng**
- **Passager, transition, forbindelser**

Fællesskabende arkæologi /community building & social arkæologi

Den fællesskabende arkæologi er dybt integreret i den måde, som museet tænker og arbejder på. Museum Skanderborg er inspireret af de engelske visioner om, at museer kan være livsforandrende¹. Tilgangen bygger på, at museer har unikke muligheder for at skabe stærke sociale fællesskaber, der kan berige mennesker, og at disse mennesker samtidig beriger museerne med deres færdigheder og kreativitet.

Museum Skanderborgs tilgang er at være publikumsinddragende med fokus på samskabelse og brugerinddragelse. Der arbejdes på at nedbryde barriererne mellem publikum og forskere, og museets forskning bærer præg af, at der arbejdes inkluderende og med mange fagligheder.

Forskingstemaet indeholder sociale og kulturelle fællesskabsbyggende temaer inden for områderne: *public archaeology*, *community building* og *co-creation*. Det er emner, som museet gennem længere tid har arbejdet aktivt med og udviklet på i egen retning.

Forskingstemaet anvender den materielle kultur til at forstå, skabe eller forbedre fællesskaber blandt mennesker, som har fælles behov eller fælles interesser og til at berige mennesker og give dem uddannelsesmæssige og sociale værdier samt en bevidsthed om fortiden i nutiden.

Ritualer og religiøs sammenhæng

Religion var tidligere ikke adskilt fra det sociale liv, men derimod tæt sammenvævet med sociale normer og traditioner og en ufravigelig del af samfundet og dagliglivet. Det gælder både i forhistoriske perioder og i den efterfølgende kristne tid. Det rituelle- og religiøse aspekt omhandler alle slags praksis, der udformes som relation mellem deltagere i rituelle handlinger og deres forbindelse til et sted samt relationer mellem mennesker og genstande.

I forskningsteamet *Ritualer og religiøs sammenhæng* sættes der fokus på alle aspekter af ritualer og religiøs sammenhæng. Det rummer landskaber, handlingsmønstre og genstande i samspil og til alle tider, og det involverer individet såvel som fællesskabet, livets store begivenheder samt ritualer i hverdagen. Emnet indeholder både de store våbenofringer i Illerup Ådal og menneskeofringerne ved Alken Enge samt korndeponeringer, madgave i moser, deponeringer af kværnsten i kontekster og behandlingen af og synet på syge, forarmede og fattige i middelalderen og i nyere tid.

¹ Museums Change Lives, Museum Association, 2013.m

Forskningstemaet giver mulighed for at udforske sider af menneskets historie inden for praksis og handlingsmønstre, som har medvirket til at forme samfundet og skabt samhørighed mellem mennesker.

Passager, transition, forbindelser

Forskningstemaet forstås som samspillet mellem materiel kultur og forandringer i samfundet. Mennesket efterlader sig fysiske og mentale spor, som har stærk relation til handlingsmønstre og samfundsændringer.

Mennesket har til alle tider formået at tilpasse sig til en given situation eller flytte sig. Temaet *Passager, transition og forbindelser* rummer derfor både forandringer i materiel kultur, men også fysiske og mentale overgange og ændringer, der har haft betydning for det enkelte menneske, familie, eller samfund.

Forskningstemaet beskæftiger sig med alle slags forandringer og forbindelser, som kan spores i den materielle kultur samt metoder til at undersøge dette. Forandringerne kan have rod i klima eller samspillet med en større verden gennem introduktion til nye ressourcer, ideer og teknologi, der påvirker forbrug, kulturmønstre eller etik og normer i samfundet.

Forskningstemaet fortæller om menneskets tilpasning, deres handlingsmønstre og giver os mulighed for at belyse samfundsændringer på både mikro- såvel som på makroplan.

Museum Skanderborgs forskningsprojekterne har fokus på sammenhænge. Der arbejdes derfor på tværs mellem forskningstemaer, og ofte vil et projekt indgå i flere af de overordnede forskningstemaer.

Herunder præsenteres museets forskningssatsninger i kronologisk rækkefølge.

MUSEUM SKANDERBORGS FORSKNINGSSATSNINGER

Ældre Stenalder i Søjlandet

Søjlandet med alle dets søer og vandløb gemmer på uanede muligheder for udforskning af den materielle kultur fra ældre stenalder. Søren H. Andersen forventes at publicere Ring kloster-bopladsen ved Skanderborg Sø inden for en kortere årrække. Publikationen vil være med til at danne basis for den videre udforskning af ældre stenalder i Søjlandet.

Der er dog allerede mulighed for at starte et forskningsprojekt op ved blandt andet at lave en ny gennemgang af museets samling, samt registrering af private flintsamlinger som et projekt i samarbejde med studerende fra AU. Ud fra resultatet af gennemgangen kan nye lokaliteter udpeges til egentlige arkæologiske undersøgelser og videre forskning og samarbejder.

Et samarbejde mellem Museum Skanderborg, Århus Universitet samt Moesgård Museum.

Korndeponeringer i slutningen af yngre stenalder / starten af ældre bronzealder

På flere lokaliteter i Midtjylland er der påtruffet gruber, hvor der er fundet tykke lag af forkullet korn på bunden af anlæggene. Fundmaterialet nu så stort, at man ikke længere kan regne disse anlæg for rene tilfældigheder. Arkæobotaniske undersøgelser af dette kornmateriale kan give en øget forståelse for dyrkningsforholdene samt opbevaringen af afgrøder i slutningen af stenalderen og begyndelsen af bronzealderen. En systematisk undersøgelse af kornfund i gruber er ikke tidligere udført, og derfor mangler der i den arkæologiske viden en grundlæggende forståelse for grubernes funktion.

En række spørgsmål omkring fundomstændighederne og deres kontekst vil blive belyst. Bl.a. vil man gennem etnografiske paralleller undersøge, om der kan skelnes mellem opbevaring, udsmid og rituel deponering. Opbevaring af afgrøder er generelt dårligt belyst i det arkæobotaniske materiale. Der er i de senere år gennemført et antal undersøgelser af forsænkede, brændte hustomter som f.eks. ved SBM1271 Hestehaven, hvor der kunne konstateres separate opbevaringer af afgrøder i den forsænkede del af et hus dateret til ældre bronzealder.

Ved Aabjerg-lokaliteten nær Silkeborg er der i en korngrube fundet enkelte sammenhængende aks. Her bliver det muligt at udføre et detaljeret studie af nitrogenindholdet i kornkerner, som beviseligt er fra samme aks. Variabiliteten kan således undersøges på et arkæologisk materiale, hvor man er sikker på, at kernerne har vokset på samme aks. Dette er en unik mulighed i det arkæobotaniske materiale fra yngre stenalder og tidlig bronzealder og vil være af meget stor værdi for undersøgelsen af vækstforholdene. Disse undersøgelser af nitrogenindhold skaber således også en basis for diskussion af andre kornfund fra netop denne tidsperiode.

Det er ligeledes et mål for projektet at fremstille fire artikler: tre videnskabelige samt en populærvidenskabelig.

Projektet er et regionalt samarbejde mellem de midtjyske museer: Museerne i Viborg, Museum Midtjylland, Museum Silkeborg, Museum Skanderborg, Museum Horsens og Moesgaard Museum.

Kildebjergkvinden og hendes slægt

I 2020 udgravede Museum Skanderborg en gravhøj ud over det sædvanlige. Den undseelige høj var opført over hele to velbevarede hustomter: et sjældent væggrøft-hus (SN/ÆBA) samt et efterfølgende langhus fra ÆBA. Ved siden af ildstedet i sidstnævnte fandtes resterne af en egekistebegravelse fra ÆBA per II. Graven kunne på baggrund af det vedlagte gods – en dolk, en halsring, en ankelring samt en bælteplade i bronze – bestemmes som en kvindegrov, og den gravlagte døbtes straks Kildebjergkvinden efter sit fundsted. Ejendommeligt nok befandt denne grav sig i periferien af højen og giver indtryk af, at det var områdets historik, der skulle forsegles for eftertiden og ikke kun den aristokratiske kvindegrov.

I yngre bronzealder var der foretaget yderligere begravelser/ofringer i selve højen, og i den allertidligste del af førromersk jernalder var der stadig aktivitet ved gravhøjen i form af talrige offergruber omkring højfoden.

Udgravningens resultater har vide forskningsperspektiver både i forhold til rituelle handlingsmønstre gennem tiden, dyrkelsen af en meget langvarig og sted-bunden forfaderkult samt forholdet mellem de levende og de dodes hjem.

Kværnsten i kontekst – en udforskning af kværnenes sociale betydning i jernalderen

Kværnsten har været et livsvigtigt redskab for agerbrugssamfund gennem 12.000 års verdenshistorie. Frem og tilbage med skubbekværnen, siden rundt og rundt med drejekværn har menneske og kværn været i daglig kontakt og stærkt forbundet. Fra senere myter, skriftlige kilder og etnografiske observationer ved vi, at kværnen ikke blot blev anset som et funktionelt køkkenredskab. Dens livsvigtige betydning som dét, der omdannede afgrøder til mad, gjorde den til en metafor for frugtbarhed, liv og død. Men hvordan kommer det til udtryk i den materielle kultur i dansk jernalder (500 f.v.t-800 e.v.t)?

Uden skriftlige eller ikonografiske vidnesbyrd til rådighed kan man aflæse konteksten som en kilde. Hvis kværnsten i jernalderen blev opfattet som et redskab med ét eneste formål, skulle man forvente at finde en kværnsten til hvert langhus. Det er imidlertid ikke det fundbillede, der tegner sig på bopladsen. Kværnstenene blev genanvendt i kontekster, der signalerer, at kværnsten blev tillagt mange andre betydninger og funktioner end den rent indlysende: korn-forarbejdning. Projektet ønsker at udforske denne genanvendelse af kværnstenene i nye kontekster, og herigennem blive klogere på den sociale betydning af kværnen som objekt, og hvordan denne betydning udviklede sig igennem jernalderen.

Projektet er et samfinansieret Ph.d.-projekt mellem Museum Skanderborg, AU, KU og University College Dublin. Projektet er støttet af Kulturministeriets Forskningspulje samt Aage og Johanne Louis-Hansens fond og forventes igangsat i 2024.

Den Hellige Dal – arkæologi og lavbundsprojekt

Da Naturstyrelsen har igangsat et lavbundsprojekt, som skal hæve vandstanden i Alken Enge, vil der være potentiale for yderligere undersøgelser i Illerup Ådal. Ådalen er kendt for sine deponeringer af menneskeknogler i ældre jernalder samt store våbenofringer i yngre jernalder.

Det fortælles, at tilbage i tiden, lå søer som perler på en snor ned gennem Illerup Ådal. Potentielt kan der være flere både store og små ofringer i disse søer. En kortlægning af lavbundsstederne i hele ådalen med et geoarkæologisk udstyr kan være med til at klarlægge dette.

Det vil desuden være nødvendigt at undersøge og klarlægge en status på bevaringsforholdene ved våbenofret ved genopgravning, genregistrering af profiler og undersøgelse af få nye kvadratmeterfelter.

Projektet vil være et samarbejde mellem Geoscience AU og Museum Skanderborg.

Den Hellige Dal – DTU droneprojekt

I samarbejde med DTU, Nationalmuseet og Roskilde Museum deltager Museum Skanderborg i et metodeudviklingsprojekt med geoarkæologiske *non destruktive* undersøgelser med drone. For Museum Skanderborgs vedkommende er det primært en overflyvning af den ikke udgravede norddel af våbenofret i Illerup Ådal. Der vil efterfølgende blive udarbejdet artikler om resultaterne af metodeudviklingsprojektet.

Jyske specialister - produktionspladsen som kilde til ny viden om tidlig tekstil industri

Klæde af hør har været et kærkomment indslag i forhold til oldtidens kradsende ulddragter, og man må formode, at det har været en meget eftertragtet vare. Den ældste produktionsplads til fremstilling af hørklæde i Danmark er fra bronzealderen, og fra tiden efter kendes stadig kun et fåtal af pladser. Det var besværligt og tidskrævende at fremstille brugbart hør til klæde. Spørgsmålet er, om man allerede i jernalderen har været så specialiseret, at man kan tale om tidlig industri. En lokalitet ved Firgårde, øst for Ry, rummer velbevarede og hidtil usete produktionsanlæg fra tiden omkring Kristi fødsel. De vedligeholdte og komplicerede anlæg antyder, at her kunne der være foregået hørbehandling og -produktion i en større skala end til landsbyens eget forbrug. Projektet vil undersøge om produktionsformen, som den er dokumenteret ved Firgårde, kan betragtes som en form for husholdningsindustri med tilknyttet specialproduktion og i hvilket omfang, dette kendes i dansk forhistorie.

Projektet er et samarbejde mellem Museum Skanderborg, Afdeling for Konservering og Naturvidenskab på Moesgård Museum, AMS-laboratoriet på Aarhus Universitet, og Nationalmuseet.

Kortlægning af romerske foldeknive i Danmark

Projektets formål er at kortlægge de få og spredte eksemplarer af romerske foldeknive, som via metaldetektering er fremkommer i løbet af de seneste par år. Mange fragmenter blev i første omgang opfattet som nyere beslag, og først da et helt eksemplar dukkede op, kunne fragmenterne identificeres som sidestykker til en foldekniv af provinsialromersk oprindelse.

Der er formentlig en noget højere frekvens af fundtypen i museernes magasiner og findernes skuffer, og projektet har til formål at få udryddet misforståelserne omkring fundgruppens oprindelse og datering. Med afsæt i komparative analyser med fund fra Limes-områderne, hvor foldeknivene var særligt udbredte i 2.-3.-årh e.v.t., kombineret med metallurgiske undersøgelser af materialet, vil kortlægningen kunne bidrage væsentligt til identifikationen af denne fundtype.

Projektet er et samarbejde mellem Museum Skanderborg, Museum Nordsjælland og Moesgaard Museums Afdeling for Konservering og Naturvidenskab. Projektet er støttet af Kulturministeriet.

Vikingen fra Fregerslev

I 2012 fremkom en rig ryttergrav fra yngre vikingetid i forbindelse med en arkæologisk forundersøgelse syd for Hørning. Ryttergrave kendes fra ca. 80 lokaliteter i det gamle danske område, og de er primært udgravet for mere end 100 år siden. Det nye fund ved Fregerslev II har dermed et meget stort potentiale for at gøre os væsentligt klogere på ryttergravsfænomenet og vikingetidens elite.

Graven blev udgravet i 2017 som første led i forskningsprojektet *Vikingen fra Fregerslev – Blandt rigets mægtigste*. Det viste sig at være en stærkt nedbrudt, men yderst rig kammergrav med bl.a. et imponerende hesteudstyr og et pilekogger.

Naturvidenskabelige undersøgelser og udgravning af præparater på laboratorie har i væsentlig grad bidraget til afklaring af gravens indhold. Eksempelvis afslørede naturvidenskaben, at en hest og et får var ofret i graven.

En genskabelse af hestens udstyr samt tests skal gøre os klogere på funktionaliteten og udseendet af seletøjet. Forskningsprojektet udmunder i en monografi og en udstilling.

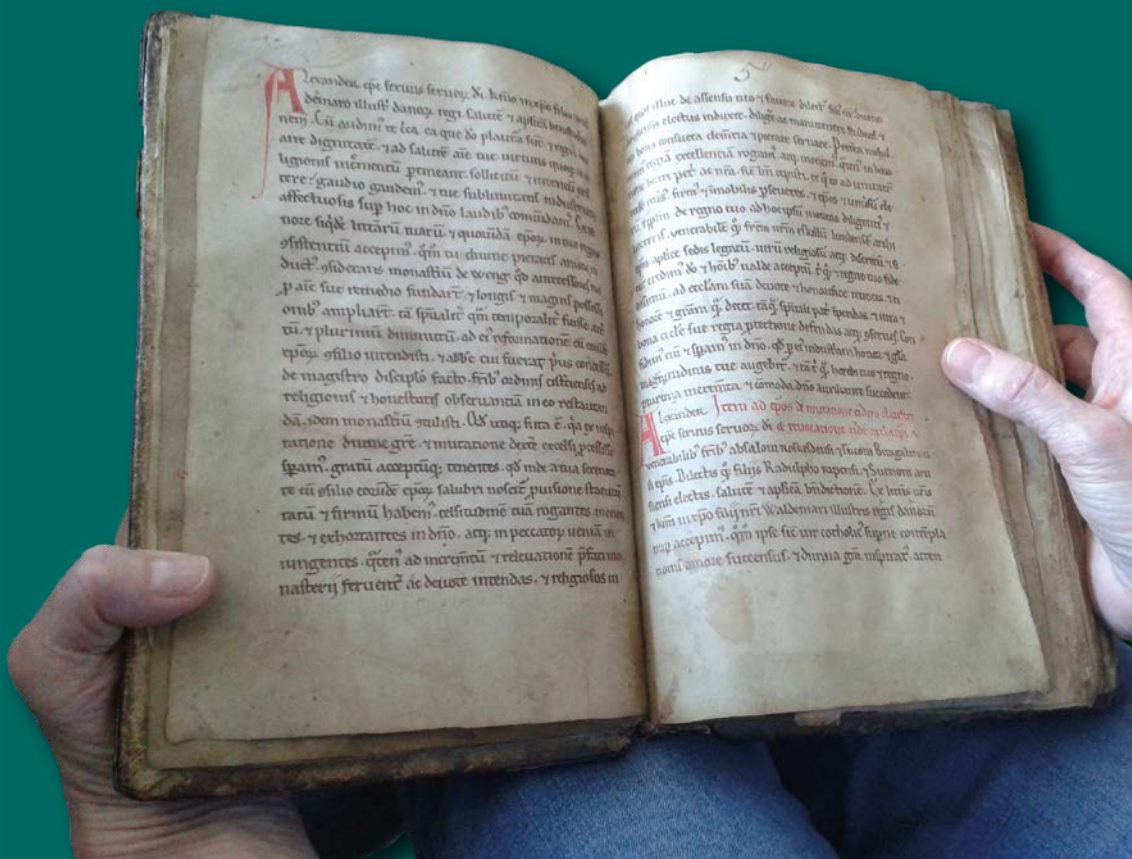
Projektet er et samarbejde mellem Aarhus Universitet, Nationalmuseet, Skanderborg Kommune, Slots- og Kulturstyrelsen og Museum Skanderborg.

Øm Klosters Krønike – Kodeks og Klosterliv

Projektet vil føre os hele vejen rundt om Øm Klosters Krønike og anskue Krøniken både som materiel og immateriel kulturarv. Yderligere undersøges, hvordan den kulturelle arv fra cistercienserne og deres klosterlandskaber opleves af museumsgæster i dag med henblik på at gøre klostrenes kulturarv tilgængelig i en gagerende formidling. Projektets ultimative formål er at bidrage til opbygningen af Museum for Klosterliv på Øm, og dets resultater vil indgå i museets formidling fremover. Forskningen i cistercienserne og klosterkultur i Danmark og internationalt har i mange år været præget af to separate spor, som enten udforsker klostrenes organisation og materielle forhold eller deres åndelige verden og religiøse mentalitet. I tråd med tendenserne i nyere international cisterciensforskning er det projektets ambition at forene disse tilgange i et tværfagligt studie af Øm Klosters Krønike både som tekst og som artefakt. Herved opnås en integreret og mangesidet forståelse af munkenes liv på Øm – men også af cistercienserkulturen i bredere forstand, hvilket vil have stor betydning for middelalderforskere på internationalt plan. Netop relationen mellem landskab, artefakt og kilde giver mulighed for at arbejde med det fysiske og mentale klosterlandskab i såvel forskning som oplevelsesudvikling. I kraft af sit tværfaglige sigte involverer projektet en bred vifte af videnskabelige metoder, fagligheder og kompetencer.

Der samarbejdes med Det Kongelige Bibliotek, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, professor Matthew Collins, Globe Institut, Københavns Universitet, Aarhus Universitet, Professionshøjskolen Absalon.

Mad på munkenes bord – kost og ernæring i middelalderens danske klostre

Klosterfolk skulle leve under mange strenge religiøse regler, og en fælles regel for dem var afståelsen fra kød. Et asketisk liv rustede klosterfolk til at undertrykke fysisk begær og fokusere deres sind. Men ét er klosterreglerne, og ét andet er virkeligheden i et land, hvor klima samt krige kunne skabe ernæringsmæssige vanskeligheder. Kildematerialet om kost og ernæring i middelalderens danske klostre er flerfagligt og er bevaret i mere eller mindre fragmentarisk form i den materielle og skrevne kultur. Det ønskes undersøgt, hvad der egentlig blev spist i de danske klostre? Kan vi gå ud fra, at klostrene fulgte reglerne for afståelse fra kød? Hvilke kilder kan inddrages i studiet af klostrenes ernæring, og er der tendenser at spore i kildematerialet over tid? Studiet ønsker at belyse klostrenes ernæringsmæssige levevis og undersøge, hvordan mad og madkulturen i danske klostre påvirkede en specifik samfundsgruppe og dets relation til det omkringliggende samfund. Studiet munder ud i en eller flere artikler.

I barmhjertighedens navn

Tidligere tiders identifikationer af jordfund som lægeinstrumenter og af sygdomsmærkede knogler, som havende spor efter kirurgisk behandling, skaber til stadighed problemer for forståelsen af de middelalderlige klostrenes rolle inden for medicin, kirurgi og hospitalsvæsen. Dette ses ved, at forskningen til stadighed anvender gamle undersøgelser som evidens for klostrenes sygehusvæsen, og at der stadig refereres ukritisk til disse ældre undersøgelser. Dette studie har til formål at opdatere viden om middelalderlige jordfund, der tidligere er tolket som lægeinstrumenter, særligt fra Øm Kloster, samt diskutere behandlingsspor på humant knoglemateriale for, på den baggrund at bidrage med et nuanceret billede af klostrenes rolle i middelalderens lægekunst og hospitalsvæsen.

Mulige samarbejdspartnere: Dansk Medicin Historisk Museum og ABBOU, Odense Universitet. Studiet vil udmunde i en artikel.

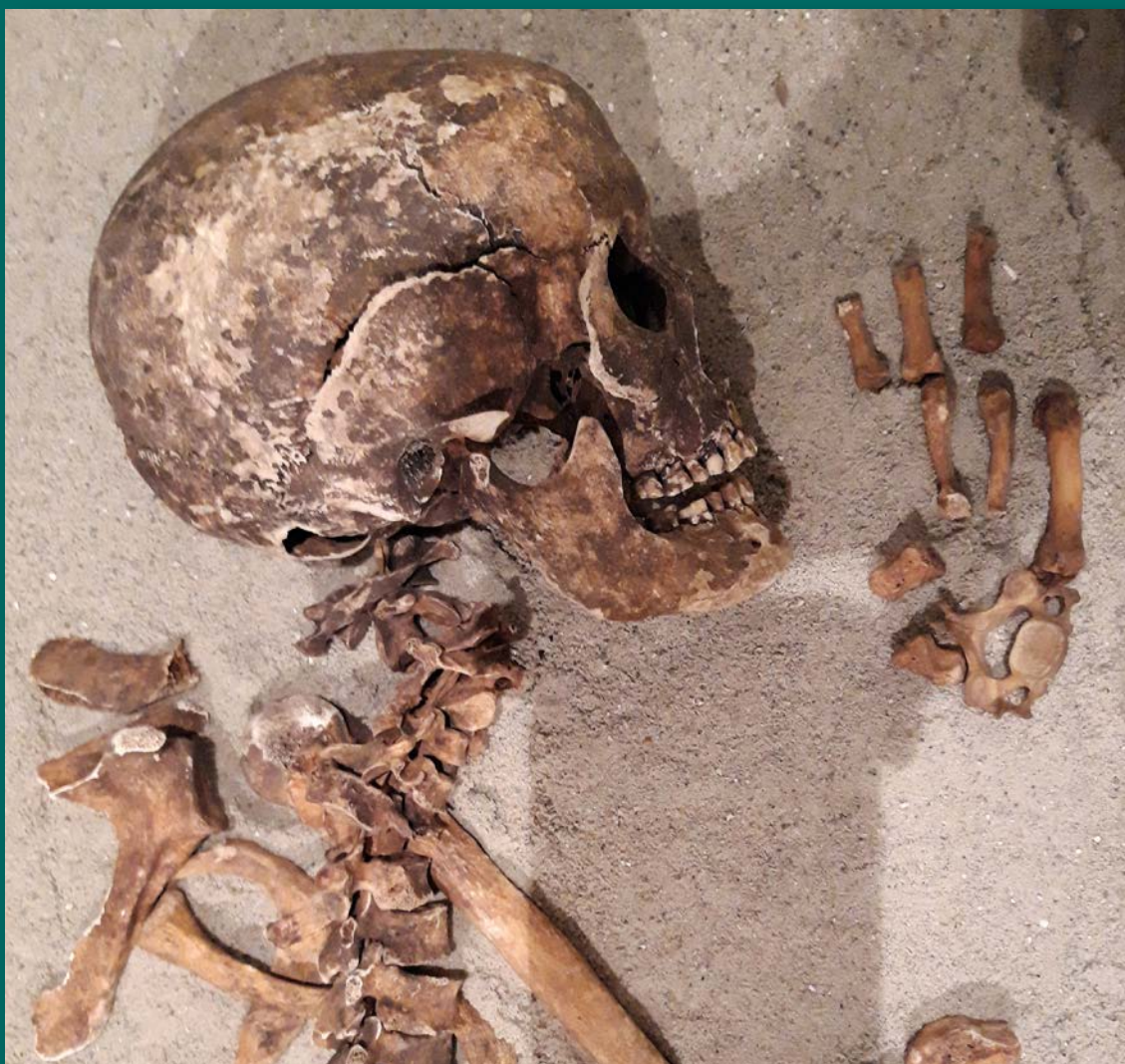

Gåden om Petrine

I 1944 blev skelettet af en yngre kvinde udgravet på Gl. Rye Galgebakke. Skelettet, der er kulstof 14-dateret til perioden 1440-1650, var ifølge udgravningsberetningen nedkulet i et hul, hvor hun nærmest sad op. De antropologiske undersøgelser kunne ikke fastslå den konkrete dødsårsag, og dette fik udgraverne til at spekulere på, om hun var begravet levende. Dette blev starten på 'gåden om Petrine', som kvindeskelettet døbt. Dette studie har til formål at udfordre og nuancere den myte, der er bygget op omkring fundet. Hvad er sandsynligheden for, at hun var levende begravet? Hvorfor endte hun sine dage på galgebakken, og hvem var hun? Hvor tæt kan vi komme på kvinden, hendes liv og afslutningen på dette? Studiets formål er at belyse, hvem skelettet er rester af, og hvorfor personen endte med at blive begravet på en galgebakke samt sætte denne viden ind i en historisk forståelsesramme om lov og straf i tidlig moderne tid.

Samarbejdspartnere: Retsmedicinsk Institut og Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet.

Studiet vil udmunde i en artikel.

Bebyggelsens struktur i middelalderen og renæssancen

Projektet sætter fokus på de arkæologiske spor af bebyggelser fra middelalder til renæssance, som er fundet i alle tre arkæologiske ansvarsområder. Denne periodes bebyggelsesspor er tidligere blevet behandlet med nogen skødesløshed, og der mangler dateringer såvel som overblik. Hvor og hvordan foretrak man at bosætte sig igennem århundrederne mellem 1100 og 1700 e.v.t? Var der forskel på landbebyggelsens struktur i forhold til landsbyens samlinger af gårde, og hvordan spillede det omgivende landskab ind i tilrettelæggelsen af byggeri og etablering af bebyggelsen?

Første skridt i projektet er en samlet registrant over udgravede lokaliteter, gejstlige institutioner, produktionsværksteder osv., som skal skabe et indledende overblik over periodernes bebyggelsesstruktur.

Projektet er et samarbejde mellem Museum Skanderborg, Museum Silkeborg og Horsens Museum.

Kongens glas - Kemisk kortlægning af renæssanceglasproduktion i Skandinavien

For 400 år siden var de skovrige egne omkring Skanderborg centrum for en industri, som er enestående i Danmarkshistorien. Omkring 1570 grundlagde Kong Frederik 2. her en storstilet produktion og forarbejdning af glas, udført af indvandrede tyske håndværkere. I glashytterne blev der fremstillet tusindvis af drikkeglas, som blev sendt til kongens hof og anvendt til de kongelige fester som f.eks. til Christian 4.'s kroning.

Glasindustrien opslugte kvadratkilometer af skov. Da produktionen blev indstillet i 1612, var landskabets ressourcer opbrugte, og tilbage stod det hedelandskab, som kom til at præge egnen i århundreder. I dag kender vi til renæssancens danske glasproduktion fra bevarede arkiver og regnskaber samt fra udgravninger i enkelte glashytter, bl.a. ved Glarbo. Vi ved derimod meget lidt om, hvordan og i hvilket omfang kongernes glas fandt vej ud i verden, og hvordan det prægede forbrug og kulturmønstre i perioden. Arkæologer har ikke haft metoder til at spore det danske glas blandt periodens fund og kan derfor ikke afgøre, om det midtjyske glas var kongernes privilegium eller også forsynede befolkningen i by og land. Vi kender heller ikke detaljerne om, hvordan den voldsomme produktion forvandlede landskabet, og hvordan det påvirkede egnens befolkning. Det er de fortællinger, som dette projekt skal afdække ved at kombinere kemiske glasanalyser og arkivstudier med borgerinddragende udgravninger og formidling.

Projektet er et samarbejde mellem Aarhus Universitet, Museum Skanderborg, Nordjyske Museer, Nordsjællands Museum, Regionsmuseet Kristianstad, Nøstetangen Glas Museum, Helsinki Universitet, Georg-August-Universität, University College London, Museum Silkeborg, Odense Bys Museer og Sydvestjyske Museer.

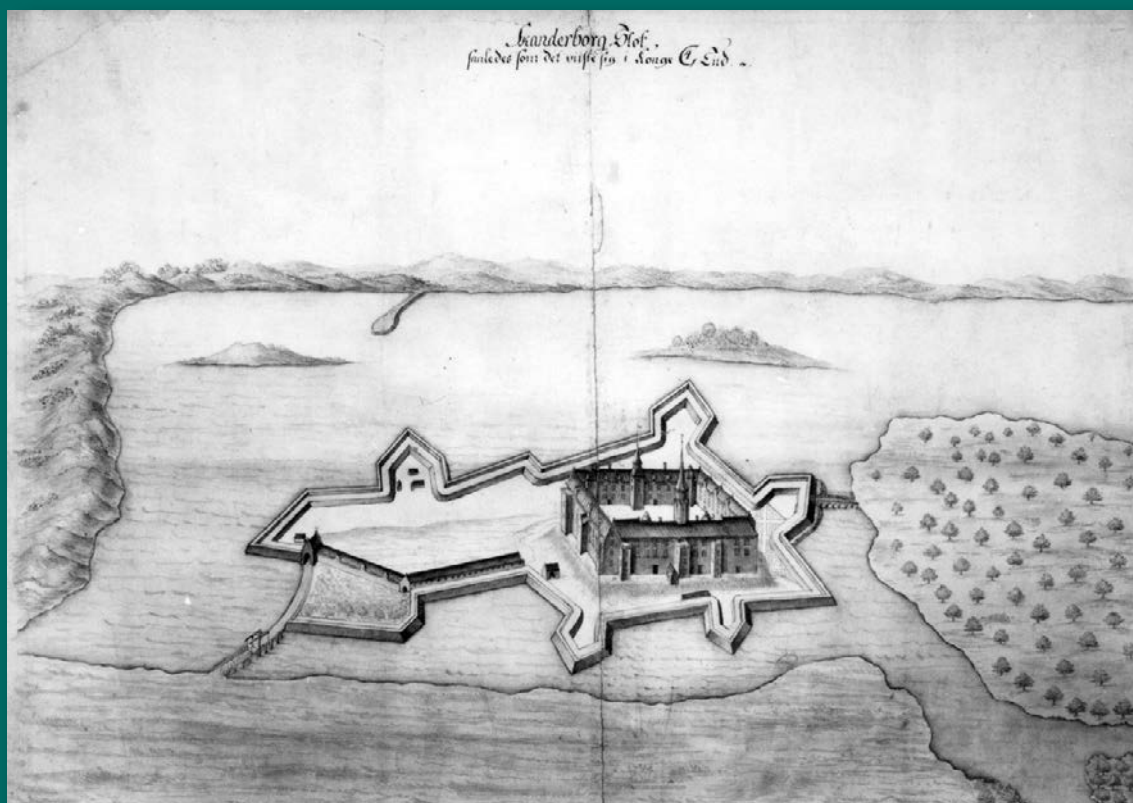

1600-tallets krige og deres betydning for Skanderborg-området

I 1625 udrustede Christian 4. en hær og drog mod syd for at deltage i 30-årskrigen mod de kejserlige katolske tropper. I 1626 led han et nederlag og flygtede tilbage til Danmark med sin hær i et stort kaos. Kongens hær plyndrede Jylland på sin vej mod nord, og efter dem kom de kejserlige tropper, som også plyndrede landet. Også Skanderborg-området blev udsat for store plyndringer og ødelæggelser, og byen og slottet blev besat fra 1627-1629.

I 1643 udbrød der igen krig i Danmark, da svenske tropper uden krigserklæring invaderede Danmark fra syd og i 1644 besatte hele Jylland. Skanderborg-området blev igen udsat for fjendtlige troppers besættelse og plyndringer. Denne gang blev området også befæstet yderligere for at modstå danske angreb. Byen og slottet forblev besat frem til freden i 1645.

Igen i 1657 havnede Danmark i krig med svenskerne, da Frederik 3. så en mulighed for revanche for nederlaget i 1645. Ved krigserklæringen fra Danmark brød svenskerne dog hurtigt op og satte kurs mod Danmark fra syd. Jylland og resten af Danmark, bortset fra Skåne, Halland, Blekinge og Bornholm, blev hurtigt besat og udplyndret. Få måneder efter freden i 1658 brød den svenske konge freden og besatte atter danske områder. Danmark fik denne gang hjælp af allierede tropper fra Polen og Brandenburg, som dog også plyndrede og hærgede landet. En fredsaftale blev indgået i 1660, og landet kunne efterhånden begynde at komme sig. Projektets formål er at undersøge de forskellige krige betydning for Skanderborg by og slot samt lokalbefolkningens vilkår under krigene med udgangspunkt i samtidige skriftlige kilder og muligvis suppleret med arkæologiske undersøgelser.

Skanderborg Slot

Omkring år 1200 opførte den danske konge en borg på en holm omgivet af vand ved landsbyen Skandtorp. Borgen blev siden kendt som Skanderborg og optræder i skriftlige kilder op gennem middelalderen som et vigtigt militærstrategisk sted. I 1560'erne besluttede Frederik 2. at ombygge borgen til et renæssanceslot for at have et værdigt jagt- og residensslot i Nørrejylland. Slotsbyggeriet førte til opståen af købstaden Skanderborg, som fik overført købstadsprivilegier og betydning fra den indtil da vigtigste by i området – Rye (nu Gl. Rye). Over 200 år fra 1574-1767 var Skanderborg Slot med jævne mellemrum bolig for kongefamilien, især under Frederik 2. og Christian 4. Frederik 4. lod senere de gamle middelalderfløje nedrive for at give plads til et barokhaveanlæg. Slottet, undtagen Slotskirken, blev nedrevet, da Skanderborg Ryttergods blev solgt på auktion i 1767. Skanderborg Slot er vigtig for forståelse af samspillet mellem kongemagt og adel før enevælden og er den direkte anledning til Skanderborg Bys opståen. Slotsbanken er fredet, men gennemgang af et righoldigt genstandsmateriale fra brugsårene og nedbrydningslag, som gennem de sidste 50 år er fremkommet på Slotsbanken ved arbejde på den nuværende kirkegård, kan være med til at belyse dagligliv på kongeslottet.

Fattiggården - en historisk-arkæologisk undersøgelse af skammens og afmagtens materialitet

Projektet er en undersøgelse af skammens og afmagtens materialitet blandt beboere på fattiggårdene gennem 400 år. I 1600-tallet udgjorde de fattige langt hovedparten af befolkningen, og af disse var de institutionaliserede de mest udsatte af alle. Samtidig beskriver dem som forarmede og elendige. Forholdene blev kun værre op gennem 1800-tallet, hvor magthaverne betragtede fattigdommen som resultatet af moralsk forfald. Selvom der har været mange fattige gennem tiden, så er de stærkt underbelyste i dansk historisk arkæologi, og de indlagte på fattiggårdene er de dårligst belyste af alle. Dette projekt tager udgangspunkt i tre fattiggårde fra tre perioder: Det endnu stående Aarhus hospital (1541-1856), den udgravede fattiggård Firgårde i Skanderborg Kommune (1879-1916) og Fattiggården i Svendborg (1872-1961). Ved at sammenstille materiel kultur, bygningsarkæologiske studier og skriftlige kilder fra tre casestudier af høj kvalitet vil dette projekt undersøge, hvordan de institutionaliserede fattige levede i by og på land.

Projektet er et samarbejde mellem Moesgaard Museum, Museum Skanderborg, Danmarks Forsorgsmuseum og Aarhus Universitet.

Soundscapes i autentiske bygninger

I Skanderborg Dyrehave ligger resterne af det tyske Luftwaffes danske hovedkvarter, som lå i området fra 1944-1945. Det er blandt andet fire betonbunkere, hvoraf der i dag er indrettet museum i de to tidligere kommandobunkere tæt ved Skanderborg Vandrerhjem. Museet har siden etableringen i 1980 været meget klassisk indrettet med plancher og montere med historiske genstande.

Kommandobunkerne er derfor ikke indrettet som dengang, de var i brug af tyskerne, og gæsterne kan derfor godt glemme, at man befinder sig i et historisk anlæg. Derfor gik Museum Skanderborg med i et musealt samarbejde om at genskabe dele af det lydbillede, der kunne have været i kommandobunkerne, og derved give gæsterne en fornemmelse af det levede liv.

I projektet vil tre kulturhistoriske museer i samarbejde med Aarhus Universitet kortlægge autentiske bygningers historiske *soundscapes* og derefter designe og implementere disse *soundscapes* i de autentiske bygninger på en måde, hvor de understøtter gæsternes oplevelse af autenticitet. Lydbilledet vil både være dynamisk og diskret og skal opleves som en naturlig del af rummene på linje med den historiske udstilling. Projektet vil udvikle systematikker til kortlægning af komplette historiske *soundscapes* og udvikle principper for, hvordan disse lyde og lyd-kilder kan indgå i designprocesser med det sigte at designe lydformidling.

Projektet er et samarbejde med Struer Museum, Museum Midtjylland og CAVI, Aarhus Universitet med støtte fra Velux Fonden.

Fortrængt - en arkæologisk undersøgelse af fortrængning af tyske soldater og civile i Danmark under og efter 2. Verdenskrig

Det tyske Luftwaffe byggede i 1944 et beskyttet hovedkvarter bag pigtråd, med bunkere, skyttegrave og barakker til de udstationerede soldater. I krigens sidste måneder kom en massiv flygtningestrøm til Danmark. Civile, der flygtede fra det sovjetiske pres fra Østfronten. Også soldaterbarakkerne i Dyrehaven efter kapituleringen blev brugt til at huse disse flygtninge. Inden de allierede overtog Dyrehaven, brugte de tyske soldater en rum tid på at slette egne spor for, at blandt andet elektronisk udstyr ikke skulle falde i fjendens hænder. FORTRÆNGT vil bl.a. undersøge de levn, som tyskerne forsøgte at udslette.

Indtil nu har emnet kun været belyst gennem historiske kilder og mundtlige overleveringer uden, at der er taget højde for de fortællinger, som den materielle verden kan bidrage med til et mere nuanceret narrativ om tyskerne i Danmark under krigen.

FORTRÆNGT undersøger de materielle levn fra Luftwaffes hovedkvarter under 2. Verdenskrig i Skanderborg Dyrehave. Baseret på en arkæologisk udgravning samt undersøgelse af søbunden, er formålet at kaste lys på et kapitel i danskerens historie, som hidtil har været underbelyst fra et arkæologisk synspunkt.

FORTRÆNGT falder inden for Museum Skanderborgs ansvarsområde og berører flere af museets forskningslinjer som Besættelsen og de tyske flygtninge i Danmark, samt nyere tids arkæologisk forskning. Projektet bidrager dermed til Museum Skanderborgs vision om at styrke områdets kulturarv både forskningsmæssigt og ved inddragelse af lokalsamfundet.

FORTRÆNGT er forskningsprojekt delvist finansieret af Museum Skanderborg, delvist af Kulturministeriets Forskningspulje (KFU). Projektet er baseret på Museum Skanderborg, hvor en bred vifte af deltagere understøtter projektet, der også samarbejder eksternt med Arkæologisk IT og Marinarkæologiske Afdeling, begge på Moesgård Museum.

DIS/PLACE - An archaeology of German displacement during and after World War II

DIS/PLACE undersøger de materielle levn fra *Luftwaffes* hovedkvarter under 2. Verdenskrig og de tyske flygtninge fra især efterkrigstiden i Skanderborgs Dyrehave. Baseret på arkæologiske udgravninger er formålet at kaste lys på et kapitel i danskernes historie, som hidtil har været underbelyst.

Det tyske *Luftwaffe* slog sig ned i Skanderborgs Dyrehave under 2. Verdenskrig, hvor de etablerede et beskyttet hovedkvarter bag pigtråd og med bunkere og skyttegrave, samt barakker til de udstationerede soldater. I krigens sidste måneder kom en massiv flygtningestrøm til Danmark fra bl.a. Østpreussen. Civile, der flygtede fra det sovjetiske pres fra Østfronten. Omkring 250.000 tyske flygtninge opholdt sig i Danmark frem til 1948. Barakkerne i Dyrehaven blev brugt til at huse en del af disse flygtninge, og pigtråden omkring lejren skulle stadig holde lejren isoleret og beskyttet fra vredladne danskere. Præmisserne bag pigtråden må dog formodes at have ændret sig væsentligt i takt med magtforholdene fra tiden, hvor *Luftwaffe* husede lejren, og til flygtningene boede der.

Dyrehaven i Skanderborg giver os en unik mulighed for at se nærmere på hverdagen i begge lejre. Indtil videre har emnet kun været belyst gennem historiske kilder og mundtlige overleveringer uden, at der er taget højde for de fortællinger, som den materielle verden kan bidrage med til et mere nuanceret narrativ om tyskerne i Danmark under og efter krigen.

DIS/PLACE er en to-årig international postdoc, med base dels på Museum Skanderborg og dels på den spanske institution INCIPIT (The Spanish National Research Council, Institute of Heritage Sciences), fuldt finansieret af Danmarks Frie Forskningsfond.

Krøyer Kielberg – Danmarks mand i England under 2. Verdenskrig

Ferdinand Michael Krøyer Kielberg blev født i Skanderborg i 1882 og kom i købmandslære samtidig med, at han gik på handelsskole. Derefter gik turen til København og videre til et job som korrespondent i Tyskland. Herfra tog han til Storbritannien, i første omgang for at lære sproget. I Liverpool fik han ansættelse i et shippingfirma, hvor han efter et par år blev kompagnon. Krøyer Kielberg blev administrerende direktør for det nystiftede *United Melasses*, og rundt om dette firma skabte han et imperium med filialer i flere lande, der omfattede handelselskaber, rederier og industri, der producerede og handlede med sukker, cement, elektriske artikler, skibe og biler.

Ved udbruddet af 2. Verdenskrig samledes omkring Krøyer Kielberg en kreds af danskere i England i *Det Danske Råd*, som han blev præsident for. Formålet for Det danske Råd var "Samling og Samarbejde for Danmarks Frihed og Selvstændighed". Rådets blad "Frit Danmark" fik undertitlen "Med Storbritannien for Danmarks Frihed", og ved åbningsmødet udtalte Krøyer Kielberg, at man var samlet for at gøre en indsats for "gamle Danmark". Rådet og bladet blev finansieret af bidrag fra danskere i England og fra Krøyer Kielberg, og man indsamlede penge til brug for de allieredes sag. Bl.a. blev der købt otte Spitfire jagermaskiner til en dansk flyveeskadrille under RAF, delvist fløjet af danske piloter. Krøyer Kielberg blev i 1926 engelsk statsborger og modtog i 1947 det engelske storkors. I Danmark blev "Sir Michael" Kommandør af Dannebrog og Storkorsridder for sin indsats under besættelsen og for sin medvirken til at give Danmark et allieret ansigt over for omverdenen.

Projektets formål er at lave en biografisk beskrivelse af Krøyer Kielberg og undersøge hans betydning for den allierede krigsindsats under 2. Verdenskrig.

Infrastruktur i Søjlandet

På baggrund af Gudenåkomiteens arbejde med at finde løsninger på udfordringer omkring bebyggelse og de stigende vandmængder i Gudenåsystemet er der forslag om at uddybe eller kanalisere dele af Gudenåforløbet. Museum Skanderborg har igangsat et forskningsprojekt, der skal registrere tilstedeværelsen af tidligere anlæg i forbindelse med Gudenåsystemet, eksempelvis vadesteder, broer, kanaler, åle- og fiskegårde og vandmøller m.m. For at kunne få et bedre analysegrundlag for den samlede infrastruktur igennem tid vil der også blive sat fokus på at registrere erkendte ældre vejforløb og hulveje m.m. i landskabet.

Det forventes, at der i perioden 2025-2026 vil kunne publiceres en samlet oversigt over disse anlægstyper i Gudenåsystemet og andre infrastrukturelle spor i Skanderborg Kommune og tilstødende områder.

Projektet er et samarbejde mellem Museum Skanderborg og Institut for Geoscience - Aarhus Universitet.

Læring gennem levende historie – Museum Skanderborgs skoletjeneste

Samfundsarkæologi handler om mennesker, der beskæftiger sig med arkæologi. Det kan være som deltagere i en arkæologisk udgravning, men det kan også opnås gennem interaktion med materiale, der har gennemgået arkæologisk forskning. Det kan være genstande eller fysiske steder med stærke arkæologiske fortællinger.

Museum Skanderborg arbejder med at videreudvikle museums læring bl.a. gennem scenariebaserede rollespil funderet på teoretisk viden. Faktorerne, der undersøges, er skolens læringspræmisser, når klasser besøger museet, og museumsformidlerens rolle i mødet med skolens elever samt lærerens rolle i læringsituationer uden for skolen.

Forskningen præsenteres på konferencer og udgives som artikler.

Kultur på recept - Museal praksis som kilde til trivsel og velvære

Kan kulturarv og arkæologi indtage en udvidet rolle som et socialt aktiv? Kulturrens sundhedspotentiale er bredt accepteret, men arkæologien og de kulturhistoriske museer indtager i dag kun en perifer rolle i sundhedsfremmende initiativer. Museale praksisaktører mangler evidensbaseret viden (*proof of concept*) og erfaringer (*best practice*) for at komme på banen som udbydere på sundhedsområdet. Ligeledes mangler der broer og en kontaktflade mellem kommuner og de kulturhistoriske museer som basis for en sammentænkning af arkæologi og sundhed. I projektet afprøves og udforskes arkæologiens sundhedsfremmende potentiale gennem museal arkæologisk praksis. Forskningsindsatsen er baseret på en række interventioner til specifikke målgrupper blandt socialt udsatte borgere (krigs-skadede veteraner, voksne mænd og kvinder under behandling eller i rehabiliteringsforløb for somatiske og psykiske sygdomme, unge i aldersgruppen 15-19 år med mentale udfordringer, socialt udsatte borgere uden for arbejdsmarkedet). Tilbuddene udvikles af Museum Skanderborg og Aarhus Universitet, i et partnerskab med Skanderborg Kommune og andre aktører. Projektets arbejde opdeles konceptuelt i et vidensspor, der danner rammen omkring aktionsforskning og projektets grundvidenskabelige bidrag, et praksisspor, der danner rammen om aktivitetstilbuddene, og et samarbejdsspor, der danner rammen omkring formidling af både praksiserfaringer og viden til relevante aktører.

Projektet er et 3-årigt forskningsprojekt i samarbejde med Institut for Kultur og Samfund, Afdeling for Arkæologi og Kulturravsstudier, Aarhus Universitet. MANTRA, institut for kultur og Samfund, Afdeling for Antropologi, Aarhus Universitet. Skanderborg Kommune. Projektet søger fondsmidler ved Velux-Fonden og andre fonde.

Bagge, Merethe Schifter & Hertz, E. (2021): The Equestrian Chamber Grave, Fregerslev II. Initial results from an elite Viking-Age burial in East Jutland, Denmark. In (eds) Anne Pedersen & Merethe Schifter Bagge: *Horse and Rider in the late Viking Age. Equestrian burial in perspective*. Aarhus University Press. 14-33.

Bagge, Merethe Schifter (2020): The Extraordinary Chamber Grave from Fregerslev, Denmark: The Find, Excavation and Future. Anne Pedersen & Søren M. Sindbæk (red): *Viking Encounters. Proceedings of the Eighteenth Viking Congress*. s. 505-516.

Bagge, Merethe Schifter (2019): De otte selesamlere fra ryttergraven i Fregerslev. *Arkæologi i Slesvig/Archäologie in Schleswig 17*, 2018. S. 83-96.

Bagge, Merethe Schifter (2017): Ryttergraven i Fregerslev - et uopklaret mysterium. *Død og Begravet i vikingetiden*. Artikler fra et seminar på Københavns Universitet.

Bloch, A., Hertz, E., Rasmussen, U. L. & Robinson D. E. (2019): Arkæologien i Alken Enge. I: Løvschal, M., Birch Iversen, R. & Kähler Holst, M. (red.): *De dræbte krigere i Alken Enge: efterkrigsritualer i ældre jernalder*. S. 37-55.

De Vos, J. (2022): The places where nothing happened: An archaeology of absence and silence during the Spanish Civil War and Franco dictatorship. *Journal of Contemporary 8, 2*. S. 228-251.

De Vos, J. (2022): The absence that will not go away. *Journal of Material Culture*.

Forsom, E., Boel, L., Jaque, B. & Mollerup, L. (2017): The death of a medieval Danish warrior. A case of bone trauma interpretation. I: *Scandinavian Journal of Forensic Science, 23(1)*. S. 13-20.

Hagen, Mørk, Anders (2019): Offerhandlingernes omfang. I: Løvschal, M., Birch Iversen, R. & Kähler Holst, M. (red.): *De dræbte krigere i Alken Enge: efterkrigsritualer i ældre jernalder*. S. 182-183.

Holst, M. K., J. Heinemeier, E. Hertz, P. Jensen, M. Løvschal, L. Mollerup, B. Vad Odgaard, J. Olsen, N. E. Søb, and S. Munch Kristiansen (2018): Direct evidence of a large Northern European Roman period martial event and postbattle corpse manipulation. I: *Proc Natl Acad Sci USA, 2018, 115 (23)*. S. 5920-5925.

Høst-Madsen, Lene (2018): Taking stock of burial archaeology. An emerging discipline in Denmark. I: van Oosten, R.M.R., Schats, R, Fast, K. Arts, N. & Bouwmeester, H.M.P (eds): *The urban graveyard. Archaeological perspectives. Urban graveyard proceedings 2*. S. 289-306.

Høst-Madsen, Lene (2018): Fattiggården: Kommentar om nyere historisk arkæologi. I: *Gefjon 3 – arkæologi og nyere tid*. S. 202-208.

Høst-Madsen, L. Purup, M. & Bangsbo Dissing, N. (2018): The eEscape Project: Combining Archaeology and Art to Merge the Past with the Present. I: Comer, D. C. & Willems, A. (red.): *Feasible Management of Archaeological Heritage Sites Open to Tourism*. S. 159-169.

Høst-Madsen, Lene (2017): Skraldets arkæologi – perspektiver set fra en 1700-tals losseplads på Esplanaden. I: *Gefjon 2*. S. 120-155.

Høst-Madsen, Lene (2016): Nyere historisk arkæologi i fortiden og fremtiden. I: *Gefjon 1*. S. 102-129.

Jensen, Anja Vegeberg (2021): Ritualer, religion og sociale strukturer. Overvejelser om ritualer og trosforestillinger i forbindelse med yngre jernalders gravskik i Region Midtjylland. I: Iversen, Rasmus Birch, Laursen, Stine Vestergaard & Nielsen, Nina Helt (red.): *Døden i Centrum. Yngre jernalders gravfund i Region Midtjylland*. S. 105-117.

Jensen, P. Mose, Ivanovaite, L. & A. Vegeberg Jensen (2020): A Bronze Age house at Hestehaven. An early example of storage and cultivation of hulled barley (*Hordeum vulgare* var. *vulgare*) in Denmark. I: Vanhanen, S. & Lagerås, P. (red.): *Archaeobotanical studies of past plant cultivation in northern Europe. Advances in Archaeobotany 5*. S. 53-68

Jensen, Anja Vegeberg og Bagge, Merethe Schifter (2019): Two-aisled houses in the Skanderborg area from the Late Neolithic and Early Bronze Age. Houses for the Living. I: (red) Sparrevohn, L.R., Kastholm, O.T., Nielsen, P.O. (ed.): *Two-aisled houses from the Neolithic and Early Bronze Age in Denmark. Vol. 1 and 2*. Copenhagen. S. 279-286.

Kristensen, Hans Krongaard (2020): *Øm Kloster*. Øm Kloster. Jysk Arkæologisk Selskab.

Mollerup, Lene (2020): På munkenes bord. Cisterciensernes mad og madkultur i middelalderens Danmark. I: *KUML 2020*. Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab. S. 259-289.

Mollerup, Lene (2019): Det humane skeletmateriale. I: Løvschal, M., Birch Iversen, R. & Kähler Holst, M. (red.): *De dræbte krigere i Alken Enge: efterkrigsritualer i ældre jernalder*. S. 157-185.

Mollerup, L., Tjelldén A.K.E., Hertz, E. & Kähler Holst, M. (2016): The postmortem exposure interval of an Iron Age human bone assemblage from Alken Enge. I: Knüsel, C.J. and Robb, J.E. (eds.): *Denmark Journal of Archaeological Science Reports Special Issue on Funerary Taphonomy 10*. S. 819–827.

Out, W.A., Hasler, M., Portillo, M. & Schifter Bagge, M. (2022): The potential of phytolith analysis to reveal grave goods: the case study of the Viking-age equestrian burial of Fregerslev II. I: *Vegetation History and Archaeobotany*. <https://doi.org/10.1007/s00334-022-00881-2>

Paulsen, Charlotte Abildgaard (2019): Teaching through living history - An educational roleplay featuring life at an abbey in the 14th-15th century. I: *Journal of Community Archaeology & Heritage, Volume 6, 2019 – Issue 1*. S. 21-35. Publiseret

online 27.11.2018 på Journal of Community Archaeology & Heritage, Taylor & Francis Online.

Pedersen, A & M. Schifter Bagge (eds) 2021: *Horse and Rider in the late Viking Age. Equestrian burial in perspective*. Papers from a conference. Skanderborg 27-28th of June 2019. Aarhus University Press. 312 pages.

Sulas, F., Bagge, M.S., Enevold, R., Harrault, L., Kristiansen, S.M., Ljungberg, T., Millek, K.B., Mikkelsen, P.H., Jensen, P.M., Orfanou, V., Out, W.A., Portillo, M. & Sindbæk, S.M. (2022): Revealing the invisible dead: integrated bio-geoarchaeological profiling exposes human and animal remains in a seemingly 'empty' Viking-Age burial. I: *Journal of Archaeological Science* 141.

Søe, Niels Emil, Vad Odgaard, Bent, Hertz, Ejvind, K. Holst, Mads & Munch Kristiansen, Søren (2017): Geomorphological setting of a secret landscape: Iron Age-post battle deposit of human remains at Alken Enge, Denmark. I: *Goearchaeology Volume 32, Issue 5*.

Søndergaard, Louise (2023): Anebjerg - A rural farm from the 17th century: Considerations on Renaissance building traditions in Denmark and what can be expected beyond the Middle Ages. I: Ødegaard, M. & Ystgaard, I. (eds.): *Complexity and dynamics. Settlement and landscape from the Bronze Age to the Renaissance in the Nordic Countries (1700 BC-AD 1600)*. S. 219-230.

Søndergaard, Louise, (2021): Kværnsten i kontekst- en udforskning af potentialet i en forsømt genstandsgruppe. I: *Arkæologisk Forum* 45. S. 3-15.

Søndergaard, Louise (2020): Anebjergs ukendte renæssancegård - en totaludgravet tofte fra den sene renæssance ved Skanderborg. I: *Gefjon* 5. S. 130-149.